

RIIGIKOHUS

PÕHISEADUSLIKKUSE JÄRELEVALVE KOLLEEGIUM

KOHTUOTSUS

Eesti Vabariigi nimel

Kohtuasja number	3-4-1-41-13
Otsuse kuupäev	4. november 2013
Kohtukoosseis	Eesistuja Priit Pikamäe, liikmed Tõnu Anton, Eerik Kergandberg, Jaak Luik ja Ivo Pilving
Kohtuasi	Riigilõivuseaduse § 57 lõike 1 ja lisa 1 (1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012 kehtinud redaktsioonis) põhiseaduslikkuse kontroll osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 511 293 euro 18 sendi kuni 575 204 eurot 83 senti tuli hagi esitamisel tasuda riigilõivu 17 895 eurot 26 senti
Menetluse alus	Tartu Maakohtu 10. septembri 2013. a määrus tsiviilasjas nr 2-11-3352
Asja läbivaatamine	Kirjalik menetlus

RESOLUTSIOON

Tunnistada, et riigilõivuseaduse (RT I 2010, 21, 107; RT I, 25.06.2012, 3) § 57 lõige 1 ja lisa 1 olid 1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012 kehtinud redaktsioonis põhiseadusega vastuolus osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 511 293 euro 18 sendi kuni 575 204 eurot 83 senti tuli hagiavalduse esitamisel tasuda riigilõivu 17 895 eurot 26 senti.

ASJAOLUD JA MENETLUSE KÄIK

1. OÜ MRP Ärigrupp pankrotihaldur esitas 26. jaanuaril 2011 Tartu Maakohtule hagi OÜ Valga Leivatehas ja OÜ Leivavedu vastu lepingute kehtetuks tunnistamises, tahteavalduste asendamiseks kohtuotsusega ja üüritulu 252 309 euro 12 sendi väljamõistmiseks. Kuna tegemist oli tehingute kehtetuks tunnistamise nõuetega (tuvastusnõuded) ja nende tehingute alusel saadu väljamõistmise nõuetega (omandiõigus kinnistule ja kinnistutest saadud üüritulu) OÜ MRP pankrotivarasse, luges kohus tsiviilkohtumenetluse seadustiku (TsMS) § 134 lõike 3 järgi hagi hinnaks üksnes varaliste nõuete hinna, kokku 571 867 eurot 36 senti. Sel ajal kehtinud riigilõivuseaduse (RLS) § 57 lõike 1 ja sama seaduse lisa 1 alusel tuli tsiviilasjas hinnaga üle 511 293 euro 18 sendi kuni 575 204 eurot 83 senti hagi esitamisel tasuda riigilõivu 17 895 eurot 26 senti. Riigilõiv tasuti – hageja tasus 1300 eurot 26. jaanuaril 2011 ja OÜ MRP Ärigrupp pankrotivõlausaldaja AS DNB Pank tasus 16 595 eurot 26 senti 1. juulil 2011.

2. Tartu Maakohus rahuldas 11. juuni 2012. a otsusega hageja nõude lepingute kehtetuks tunnistamise ja tahteavalduse kohtuotsusega asendamise kohta, tehes ka otsuse rahuldatud nõuete menetluskulude jaotuse kohta. Otsus jõustus 6. augustil 2013. Tsiviilasja menetlus jätkub 252 309 euro 12 sendi suuruse üüritulu väljamõistmise osas.

3. 29. augustil 2013 esitas hageja Tartu Maakohtule taotluse tagastada hagiavalduselt üüritulu väljaandmise nõudelt enamtasutud riigilõiv, kuna riigilõivu määr oli põhiseadusega vastuolus.

TARTU MAAKOHTU OTSUS

4. Tartu Maakohus tunnistas põhiseadusega vastuolus olevaks ja jättis kohaldamata 26. jaanuaril 2011 kehtinud RLS lisa 1 osas, mis näeb ette kohustuse tasuda hagi esitamisel tsiviilasjas hinnaga üle 511 293 euro 18 sendi kuni 575 204 eurot 83 senti riigilõivu 17 895 eurot 26 senti. Isik pidi tasuma riigilõivu RLS lisas 1 sätestatud määras, riigilõivu suurus ei tulene RLS § 57 lõikest 1. Seetõttu on asjassepuutuvaks normiks üksnes RLS lisa 1 vastav rida – lähtuvalt sellest pidi hageja tasuma hagiavalduse esitamisel riigilõivu 17 895 eurot 26 senti. Pärast osaotsuse tegemist jäi menetlusse nõue mõista välja üüritulu 252 309 eurot 12 senti. See moodustab umbes 44% algsest tsiviilasja hinnast. Kohus lähtus põhiseaduspärase riigilõivu määramisel menetlusse jäänud nõude osakaalust tsiviilasja hinnast tervikuna ja enne 2009. a-t kehtinud riigilõivumääradest.

MENETLUSOSALISTE ARVAMUSED

5. Riigikogu põhiseaduskomisjon on seisukohal, et enne 30. juunit 2012 kehtinud riigilõivud, mida tuli maksta hagiavalduse esitamisel, olid ebaproportsionaalsed ja tuleb seetõttu põhiseaduse vastaseks tunnistada.

6. Hageja OÜ MRP Ärigrupp pankrotihaldur leiab, et 26. jaanuaril 2011 kehtinud RLS § 57 lõige 1 koostoimes lisaga 1 oli põhiseadusvastane osas, mis nägi ette kohustuse tasuda hagi esitamisel tsiviilasjas hinnaga üle 511 293 euro 18 sendi kuni 575 204 eurot 83 senti riigilõivu 17 895 eurot 26 senti. Riigikohus on korduvalt leidnud, et isik saab lõivu suurusega mitte nõustudes esitada enamtasutud riigilõivu tagastamise avalduse ka siis, kui ta on selle menetluse kiirema jätkumise huvides ära maksnud. Samuti on Riigikohus leidnud, et enamtasutud riigilõivu tagastamise taotluse esitamisel saab kohtulahendi jõustumiseni nõuda riigilõivumäära põhiseaduspärasuse kontrollimist. Seega on põhiseaduslikkuse järelevalve menetlus lubatav. Praeguses asjas tasuda tulnud riigilõivumäärade vahetult eelneva ja järgneva riigilõivumäära on Riigikohus juba põhiseadusvastaseks tunnistanud. Lähtuvalt sellest ja arvestades riigilõivumäära suurust, ei kaalu menetlusökoonoomia ja menetlusosaliste õiguse mõistmise kulude kandmisest osavõtu eesmärgid üles isiku kohtusse pöördumise õiguse riivet.

7. Kostja OÜ Valga Leivatehas (likvideerimisel) leiab, et RLS lisa 1 ei ole iseseisvat regulatiivset toimet, riigilõivu tasumise kohustus tuleneb RLS § 57 lõike 1 ja lisa 1 koostoimest. Hageja on minetanud võimaluse taotleda tsiviilasjas hagiavalduse esitamisel tasutud riigilõivu määra põhiseaduslikkuse kontrolli algatamist, seetõttu tuleb jätta taotlus rahuldamata. Tsiviilasja osa nõuete suhtes jõustus kohtuotsus 6. augustil 2013. RLS § 57 lõikest 1 tulenevalt tasutakse riigilõivu hagi hinnalt, mis saadakse ühes hagi sisalduvate nõuete liitmisel (TsMS § 134 lõige 1). Kuigi hagiavalduses sisaldus mitu nõuet, on tsiviilasjas üks hagi hind ja sellest tulenevalt vaid üks riigilõivu summa, mis tuleb tasuda ja mis ei ole jaotatav erinevate nõuete vahel. TsMS § 150 lõigete 1 ja 6 koostoimest tulenevalt ei ole isikul võimalik ka pärast menetluse osalist lõppemist jõustunud kohtulahendiga tugineda riigilõivu põhiseadusvastasusele enam tasutud riigilõivu tagastamist nõudes, kui isikul oli võimalus esitada selline taotlus menetluse ajal. Sellisest tõlgendusest tulenevat põhiseaduse (PS) § 15, § 24 lõike 5 ja § 152 riivet õigustab õiguskindluse ja menetlusökoonoomia põhimõte. Kuna hageja tasus riigilõivu, siis ei ole PS § 15 lõikest 1 tulenev kohtusse pöördumise õigus riivatud.

8. Kostja OÜ Leivavedu oma seisukohta ei esitanud.

9. Õiguskantsler leiab, et hagi täpsustamise ajal, s.o 1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012 kehtinud redaktsioonis RLS § 57 lõige 1 koostoimes lisaga 1, mille alusel tuli tsiviilasjas hinnaga üle 511 293 euro 18 sendi kuni 575 204 eurot 83 senti hagi esitamisel tasuda riigilõivu 17 895 eurot 26 senti, ei olnud PS § 15 lõikega 1 ja §-ga 11 kooskõlas.

10. Justiitsminister leiab, et kohaldamata jäetud norm on põhiseadusega kooskõlas. Riigilõivudega tagatakse kohtumenetluse ökonoomia. Arvestades seda, et on olemas mehhanism maksejõuetu isiku riigilõivu tasumisest täielikult või osaliselt vabastamiseks, ei ole riigilõivumäär ebaproportsionaalselt suur ega põhiseadusega vastuolus.

PÕHISEADUSEGA VASTUOLUS OLEVAKS TUNNISTATUD SÄTTED

11. Lisa 1 riigilõivuseaduse juurde „Riigilõivu täismäärad avalduse esitamise eest tsiviilkohtumenetluses (eurodes)” (1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012) väljavõte:

Tsiviilasja hind kuni, k.a	Riigilõivu täismäär
511 293,18	[---]
575 204,83	17 895,26

KOLLEEGIUMI SEISUKOHT

12. Asja lahendamiseks tuleb esiteks hinnata taotluse lubatavust ja teiseks leida asjassepuutuv norm. Seejärel saab asja sisuliselt lahendada.

13. OÜ Valga Leivatehas (likvideerimisel) leiab, et taotlus ei ole lubatav, kuna õiguse nõuda enamtasutud riigilõivu tagastamise taotluse alusel riigilõivu põhiseaduspärasuse hindamist kaotas hageja osaotsuse jõustumisega. Kolleegium selle seisukohaga ei nõustu.

14. Riigikohtu üldkogu leidis 2. aprilli 2013. a määruses asjas nr 3-2-1-140-12, et TsMS § 150 lõike 1 punkti 1 ja lõiget 6 tuleb koostoimes tõlgendada selliselt, et enam tasutud riigilõivu tagastamist nõudes saab isik lõivu põhiseadusvastasusele tugineda kuni menetluse jõustunud lahendiga lõpetamiseni, kui isikul oli võimalus esitada selline taotlus menetluse ajal. Üldkogu põhjendas tõlgendust sellega, et TsMS § 150 lõike 1 punkt 1 on mõeldud formaalse menetlusena, milles tagastatakse n-ö ekslikult rohkem tasutud riigilõiv, samuti sellega, et nii välditakse arvukate riigilõivu tagastamise taotluste menetlemist kohtutes ja seeläbi kaitstakse kohtusüsteemi suutlikkust pakkuda õiguskaitset mõistliku aja jooksul (viidatud otsuse punktid 20–21).

15. Praeguses asjas esitas hageja hagi hinnaga kokku 571 867 eurot 36 senti. Osa nõuetest lahendati osaotsusega, mis jõustus 6. augustil 2013. Menetlusse jäi hagi üüritulu väljamõistmise nõudes hinnaga 252 309 eurot 12 senti. Hageja esitas 29. augustil 2013 taotluse tagastada hagiavalduselt üüritulu väljaandmise nõudelt enamtasutud riigilõiv põhiseadusega vastuolus olevas osas.

16. Kolleegiumi hinnangul on riigilõivumäära põhiseaduslikkuse kontroll lubatav järgmistel põhjustel. Kuigi on õige, et riigilõivu makstakse hagi hinnalt tervikuna, mis saadakse hagi sisalduvate nõuete liitmisel (TsMS § 134 lõige 1), on riigilõivumäära põhiseaduspärasuse kontrollimise lubatavusel määrav see, et menetluses olevas osas ei ole veel jõustunud kohtuotsust.

17. Osaotsusega lahendati hagiavalduse nõuded veidi enam kui poole ulatuses hagi hinnast. Ei oleks õige, kui kohus tõmbaks seadusandja asemel piiri, millise osakaaluga nõuded hagi hinnast peaks veel menetluses olema, et enamtasutud riigilõivu tagastamise nõude puhul oleks lubatav riigilõivu suuruse põhiseaduspärasust hinnata. Seetõttu leiab kolleegium, et enamtasutud riigilõivu tagastamise nõude läbivaatamisel saab kontrollida riigilõivumäära põhiseaduspärasust, hoolimata sellest, et asjas on tehtud osaotsus ja see on jõustunud.

18. Järgnevalt leiab kolleegium asjassepuutuva normi. Tartu Maakohus jättis kohaldamata üksnes RLS lisa 1 asjakohase riigilõivumäära. Osa menetlusosalisi leiab, et asjassepuutuv on ka RLS § 57 lõige 1.

19. Kolleegiumi hinnangul tuleb asjassepuutuvaks normiks lugeda ka RLS § 57 lõige 1 põhjusel, et selle normi põhiseadusvastasuse ja kehtetuse korral tuleks riigilõivu maksmise küsimus lahendada erinevalt – selle normi kehtetuse korral ei oleks alust hagi esitamisel riigilõivu nõuda. Nii on Riigikohus ka varem arvukates põhiseaduslikkuse järelevalve asjades leidnud, et põhiseadusega vastuolus on riigilõivu tasumise kohustust ja riigilõivu määra ette nägevad normid koos.

20. Lähtuvalt eeltoodust loeb kolleegium asjassepuutuvaks ka RLS (RT I 2010, 21, 107; RT I, 25.06.2012, 3) § 57 „Hagiavalduse, avalduse ja kaebuse läbivaatamine” lõike 1:

„Hagiavalduse esitamisel tasutakse riigilõivu lähtuvalt hagihinnast käesoleva seaduse lisa 1 järgi või kindla summana.”

21. Kolleegiumi hinnangul on maakohtus põhiseaduse vastaseks tunnistatud ja kohaldamata jäetud riigilõivumäär 17 895 eurot 26 senti asjassepuutuv. Kuigi menetluses on nüüdseks üksnes osa algsetest nõuetest, on just see summa, mille hageja oli kohustatud hagi esitamisel riigilõivuna tasuma.

22. Edasi lahendab kolleegium põhiseaduslikkuse järelevalve asja. Hagiavalduselt riigilõivu tasumise nõue ja riigilõivu määr riivavad eeskätt PS § 15 lõike 1 esimeses lauses tagatud igaühe põhiõigust pöörduda oma õiguste rikkumise korral kohtu poole. Riigikohus on mitmetes lahendites leidnud, et kõrge riigilõivumäärast tulenev põhiõiguste riive ei ole olnud menetlusökoonoomia ja õigusemõistmise kulude kandmises osalemise eesmärkide saavutamiseks proportsionaalne.

23. Eelnimetatud põhjustel on Riigikohus tunnistanud põhiseadusvastaseks vaidlusalusest riigilõivumäärast märkimisväärselt väiksemaid riigilõive, sealhulgas riigilõivuseaduse lisa 1 tabelis vaidlusalusele riigilõivumäärale vahetult eelneva riigilõivu. Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium tunnistab 20. juuni 2012. a otsusega asjas nr 3-4-1-9-12 RLS § 57 lõike 1 ja lisa 1 alates 1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012 kehtinud redaktsioonis põhiseadusvastaseks osas, milles tsiviilasjas hinnaga 447 381 eurot 53 senti kuni 511 293 eurot 18 senti tuli hagiavalduselt tasuda riigilõivu 16 617 eurot 2 senti. Põhiseaduse vastaseks on tunnistatud ka riigilõivuseaduse lisa 1 tabelis vaidlusalusele riigilõivumäärale vahetult järgnev riigilõiv. Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium tunnistab 18. oktoobri 2012. a otsusega asjas nr 3-4-1-15-12 RLS § 57 lõige 1 ja lisa 1 alates 1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012 kehtinud redaktsioonis osas, milles tsiviilasjas hinnaga 575 204 eurot 83 senti kuni 639 116 eurot 48 senti tuli hagi esitamisel tasuda riigilõivu 19 173 eurot 49 senti.

24. Kolleegium jääb Riigikohtu varasemas praktikas võetud seisukohtade juurde ning samadel kaalutlustel ja põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seaduse § 15 lõike 1 punktile 5 tuginedes tunnistab, et riigilõivuseaduse (RT I 2010, 21, 107; RT I, 25.06.2012, 3) § 57 lõige 1 ja lisa 1 olid 1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012 kehtinud redaktsioonis põhiseadusega vastuolus osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 511 293 euro 18 senti kuni 575 204 eurot 83 senti tuli hagi esitamisel tasuda riigilõivu 17 895 eurot 26 senti.

Priit Pikamäe

Tõnu Anton

Eerik Kergandberg

Jaak Luik

Ivo Pilving

